

PRIKAZI

Laura Šakaja: *Uvod u kulturnu geografiju*

Zagreb: Leykam international, 2015., 348 str.

Knjiga *Uvod u kulturnu geografiju* koju je detaljno i vrlo zanimljivo napisala Laura Šakaja, profesorica na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu, prvi je rad u našoj zemlji koji predstavlja i s mnogim primjerima opisuje važnu znanstvenu disciplinu kulturne geografije. Već u *Predgovoru* autorica je naznačila neke motive povezane s kulturnom geografijom, primjerice, transponiranje kulture u prostor, kulturno označavanje krajolika i strukturiranja mjesta, itd. Između *Predgovora* i *Zaključka* na kraju, knjiga se nastavlja kroz tri dijela: 1) *Povijesne pretpostavke kulturne geografije*, 2) *Kulturna geografija i kulturni krajolik u teorijskim diskursima 20. stoljeća*, i pregledni dio: 3) *Neke teme kulturne geografije*.

Sažet ću ukratko glavne tematike tih triju dijelova.

U prvom dijelu knjige, dakle, autorica opisuje povijesne pretpostavke kulturne geografije. No u vezi s takvim pregledom, nakratko je naznačen i sam početak geografije. Jedan crtež iz neolitskog nalazišta Çatalhöyük u Anatoliji, često objašnjen kao kartografski prikaz te lokacije, možda odražava prvu geoviziju. Međutim, iako je geografija doista mogla nastati već u davnoj prošlosti i isto u različitim područjima svijeta, njezin znanstveni početak treba povezati ponajprije s ranom grčkom antikom. S tim u vezi, autorica je istaknula da su od 7. do 4. stoljeća prije Krista antičkogrčki pisci (Tales, Anaksimandar, Hekatej, Herodot, Platon, Aristotel) izgradili osnove geografije. I poslije, u rimskom dobu, jedan drugi Grk, znameniti Strabon (64./63. g. pr. Kr. – oko 24. g. n. e.), u svom golemom radu poznatom također pod općim naslovom *Geografija* (u 17 knjiga), pokrenut će tzv. *novu geografiju* koja će obrađivati i kulturne i tradicijske sadržaje prostora (između ostalog, Strabon je povezo pojam *barbari* s područjima gdje ljudi loše govore grčki što bi bila kulturno-običajna odrednica). Ali kako je istaknula autorica, poslije u europskom srednjem vijeku riječ *geografija* nestaje iz uobičajene upotrebe iako su tadašnje karte svijeta, nazvane na latinskom *Mappaemundi*, prikazivale zemlju sa središtem, prema kršćanskom gledištu, Jeruzalemom, i to uz razne druge religijske, mitske, povijesne i opće geografske odrednice. Razumije se, i takvi se prikazi mogu uvrstiti u okvir kulturnih shvaćanja svijeta. Zatim će u ranom novom vijeku doći do inovacija u viđenju i tumačenju svijeta kada će Gerhard Mercator (1512.–1594.) stvoriti nove kartografske prikaze i poslije Bernhard Varenius (1622.–1650.) pokrenuti podjelu geografije na opće (univerzalne) i posebne (partikularne) dimenzije. Međutim, iako je Varenius poznavao i kulturne aspekte u geografiji (utjecaj jezika, tradicije, baštine), on ih nije smatrao znanstveno bitnim. Do promjena je došlo tek dva stoljeća poslije

kada je jedan od osnivača moderne geografije, njemački znanstvenik Alexander von Humboldt (1769.–1859.), pokrenuo ideje koje autorica interpretira kao, zapravo, kulturnogeografske. Humboldt će prirodne geografske pojave povezati s njihovim prikazima u umjetnosti i isto objasniti da se *kozmos* razvija preko “ljudske spoznaje prirode i afektivnih (emotivnih) odnosa ljudi prema prirodi”. Prema tome, Humboldtu pojam kozmosa uključuje i objektivnu i subjektivnu razinu, i prirodu i njezine odraze u znanosti, književnosti, slikarstvu. Autorica nalazi kulturnogeografske teme i u opusu drugog osnivača moderne geografije Carla Rittera (1779.–1859.) te se kritički osvrće na njegove teze o povezanosti stupnja civilizacija s prirodnim datostima (veličinom kontinenta, razvedenošću obale, itd.). Autorica Šakaja istaknula je Ritterovu duboku religioznost što je za nas vrlo važan detalj, i također njegovu viziju o Zemlji kao božanskom organizmu i isto njegovo osobito shvaćanje da geografija kao znanost može pomoći ljudima da bolje razumiju Boga. Studiji geografije počeli su u Parizu 1821. godine, 1828. u Berlinu i 1874. nastao je prvi Geografski odsjek u Berlinu (gdje je Ritter bio prvi pročelnik). U međuvremenu, Charles Darwin objavio je svoje djelo *Podrijetlo vrsta* (1859.) što će, među inim, utjecati i na geografska tumačenja. Polazeći od te evolucijske teze, Friedrich Ratzel (1844.–1904.) iznijet će u svojoj knjizi *Politička geografija* (*Politische Geographie*, 1987.) ideju *Lebensraum*, tj. *životni prostor*, ali je prije toga u utjecajnim djelima *Antropografija* (*Anthropogeographie*, 1882.–1891.) i *Narodoslovlje* (*Völkerkunde*, 1895.) nastojao opisivati odnose između kulture i prirode. To ga je dovelo do razlikovanja “prirodnih naroda” od “kulturnih”, ili napokon “prirodnih”, “polukulturnih” i “kulturnih”, uz obrazloženja da su se potonji već oslobodili od tla. Postojala je, prema autorici, i veza između Ratzelova rada i europske kolonizacije. Laura Šakaja nastavila je povijesni dio svoje knjige analizom ideja koje su izrazili američki znanstvenici Ellen Churchill Semple (1863.–1932.) i Ellsworth Huntington (1876.–1947.) te francuski znanstvenik Paul Vidal de La Blache (1845.–1918.)¹. U knjizi se kritički osvrće na determinističke poglede Semple i Huntingtona. Ukratko, prema tim idejama, Ellen Semple tvrdila je da je čovjek proizvod Zemljine površine, a zanimljiv je bio i njezin zaključak da su nomadske kulture u pustinji ili na stepi dovele do monoteističke vizije; Huntington je pak povezivao civilizaciju s klimom, dok je Vidal de La Blache umjesto toga (i s time se slažem) tvrdio da priroda ipak ne određuje mogućnosti ljudi nego samo otvara neke mogućnosti.²

¹ U tekstu se uz Semple i Huntingtona spominje i australski znanstvenik Thomas Griffith Taylor (1880.–1963.), ali njegov utjecaj nije se trebao dalje opisivati.

² Zanimljiva je hipoteza koju je Semple iznijela u odnosu na francusko područje: navodno, prema njoj, planinska područja alpske Provanse i masiva istočnih Pireneja itd. bila su “lišena umjetničkog instinkta”, za razliku od francuskih riječnih dolina i nizina gdje

U drugom dijelu svoje knjige Laura Šakaja opisat će teorijska tumačenja i rasprave općenito u vezi s kulturnom geografijom i o “kulturnom krajoliku” sve do 20. stoljeća. I kako je već bilo rečeno, ključni studij geografije započeo je u Njemačkoj 1870-ih godina. Njemački geograf Otto Schüter (1872.–1959.) na početku 20. stoljeća istaknut će kulturnu geografiju u sklopu geografske znanosti, ali također uz kritiku prirodnog determinizma (utjecaja prirode na sudbinu čovjeka). Isto na početku 20. stoljeća, u Njemačkoj će se staviti naglasak na *Landschaft*, pojam koji je nastao znatno prije (prema latinskim izrazima *regio*, *patria*, *provincia*), ali koji će se odnositi na areal, određeni dio Zemljine površine ili, s druge strane, na dojam koji u nama (ljudima) izaziva određeni dio Zemljine površine. I to će se odnositi na zamisli o “kulturnom krajoliku”. U nastavku, autorica je opisala i utjecaj Carla Sauera (1889.–1975.), Amerikanca njemačkog podrijetla, koji je zbog znanja svoga rodnog jezika prenio elemente iz njemačke geografije u SAD, i također u suradnji s prvim antropolozima u SAD-u Franzom Boasom (1858.–1942.) i Alfredom Kroebera (1876.–1960.) (isto njemačkog podrijetla) uvidio da se antropologija i geografija uvelike preklapaju u određivanju bitnih odnosa između prirode i čovjeka u pojedinim geografskim arealima. Sauer je prirodni areal zamislio kao posrednik u utjecaju, dok bi kulturni krajolik bio proizvod. On će ta svoja tumačenja oblikovati na Kalifornijskom sveučilištu u Berkeleyju, uz antropološke ideje (osobito Kroebera), što će dovesti do raznih gledišta iz tzv. Berkeleyjevske škole. Čitatelji mogu doznati više o tome iz Šakajine knjige. U nastavku će autorica opisati nekoliko vrlo interesantnih tema: simbolizam svakodnevnih krajolika, ideju o “humanističkoj” geografiji i određivanju pojma mjesta, kulturni materijalizam i način viđenja krajolika, nastanak novih kulturnih geografija i zatim teorijske ideje od 1990-ih godina do danas. Te teme možemo ukratko označiti. U vezi sa simbolizmom svakodnevnih krajolika spomenut je neformalni izraz *geozofija* koji je 1947. uveo John Kirtland Wright (1891.–1969.) u odnosu na čovjekov osjećaj prostora... Dakako, krajolici će dobiti simbolička značenja i prikaze (autorica će naznačiti simboličke krajolike sela u Novoj Engleskoj, ulice s blokovima u središnjim državama SAD-a i predgrađa u Kaliforniji). Međutim, simbolika će se opet mijenjati i preoblikovati, ili širiti, danas katkad radi promocije krajolika. Što se tiče iduće tematike, tj. “humanističke geografije”, najvažniji je naglasak na razlici između izraza *prostor* i *mjesto*. Mjesto ima identitet (prema ljudskom iskustvu), dok je prostor opća kategorija. I tu se isto

će se pojaviti francuski književnici. Ipak, ako razmotrimo doista podrijetlo umjetnosti, prema današnjim saznanjima možemo zaključiti da je najranija umjetnosti u Francuskoj, već u gornjem paleolitu, nastala u tim područjima koje je Semples označila kao “lišena umjetničkog instinkta”.

javlja topofilija, tj. “afektivna spona između ljudi i mjesta ili okoline”, i svijest o prošlosti mjesta (teze Yi-Fua Tuana). Ali poslije će se razviti i bezmjesnost, u sklopu raširenja (globalne) masovne kulture. Kulturni materijalizam Šakaja je objasnila kao odraz marksističkih teorija, od 1970-ih u Velikoj Britaniji, koje su povezale estetiku (krajolika), moral, ekonomiku i politiku. Krajolik se u tom teorijskom okviru tumačio kao način viđenja (prostora), s prošlošću već u 15. stoljeću, i osnovom vezanom uz vlast nad teritorijem. Ipak, od 1980-ih doći će do kulturnog obrata i početka nove kulturne geografije. Opća važnost kulture u geografiji postat će sve veća i naglasit će se i pluralnost kulture, dok će se prijašnje marksističke teze napuštati. Na kraju ovog dijela knjige, autorica je opisala razvoj geografije od 1990-ih godina. Jedna od bitnih tema bit će tumačenje postmodernih krajolika. Postmoderna epoha započela je, prema tom viđenju, u drugoj polovini 20. stoljeća, i naglasak će biti sve više na raznolikosti, internacionalizaciji, porastu migracije, nastanku velikih kompleksnih gradova, itd. Međutim, postmoderni svijet bit će i vrijeme više rizika, neizvjesnosti i veće nesigurnosti za svjetske populacije, dok će novo postmoderno arhitekturno i trgovačko uređivanje gradova biti usmjereno na mladu tzv. *yuppie* generaciju (i prema američkom geografu Edwardu Soji, Los Angeles predstaviti će u tom pogledu pravi postmoderni grad). U nastavku, autorica spominje komentar o geografiji koji je izrazio Michel Foucault (1926.–1984.) da bi se ta znanost umjesto “općega, univerzalnoga i vječnoga” trebala pozabaviti “posebnim, lokalnim, specifičnim”. Poslije, slijede njezini opisi feminističke kulturne geografije (važnost geografije žena i ženskoga svakodnevnog života) i zatim postkolonijalne kulturne geografije (proučavanje utjecaja kolonijalne vlasti i učinaka dekolonizacije koja je dovela do etničke i kulturne heterogenije u svijetu, s time da su novi ambivalentni identiteti ne nužno postkolonijalni nego izrazi (novih) transnacionalnih i transkulturnih veza).

Treći dio knjige sadrži opise nekoliko vrlo važnih tema iz kulturne geografije. Jezik je prva takva tema (dakle, odnos između jezika i prostora, s nekim rekonstrukcijama jezičnih veza i ekspanzije), slijedi opis toponima (ključni odraz ljudskih gledišta prema prostorima i mjestima), religijskih dimenzija (“religijska geografija”, tj. geografija viđena prema vjerskim gledištima, i “geografija religije”, dakle geografska interpretacija teritorijalnost religija), zatim nazivlja ulica i uloge spomenika, funkcije grafita, utjecaja književnosti i pjesništva na vizije o geografiji (što je vrlo zanimljivo) – i na kraju nekoliko poglavlja o “imaginarnoj geografiji”, o realnosti i mašti o prostoru, o zamišljenoj granici prema *drugima*, i napokon osvrtna na zamisli o prostorima u kojima žive mostromi. Ta monstrumska vizija bila je maštovita od antike kada su, primjerice, nastale priče o Kiklopima, u srednjem vijeku kada se govorilo o Blemijima itd., i u moderno vrijeme, za vrijeme kolonijalizma, izražavala je razna politička gledišta: Rusija se prikazivala na

Zapadu kao golema hobotnica koja širi svoje krake po svijetu, iako treba reći da se taj isti zvjerski motiv primjenjivao također na druge države. Politička ideologija koja se može uvrstiti u kulturni okvir rabila je (i katkad danas simbolički rabi) takva maštovita gledišta na svijet.

U *Zaključku*, Laura Šakaja istaknula je da je tijekom posljednjih desetljeća “kulturna geografija izišla iz geografske margine [...] [i] sada je generator novih ideja”. To je svakako točno. Geografija nije tek pregled prirodnih i društvenih obilježja svijeta nego je i analiza različitih čimbenika, mišljenja o svijetu, ili viđenju svijeta, simboličkih značenja ugrađenih u prostor, afektivnih odnosa prema prostoru i mjestu. Način kako gledamo na zemlju ili područje u kojima se nalazimo, iz kojih (recimo) potječemo ili živimo, na druge zemlje, itd., uvelike utječe na naš život i ima golemo značenje. Autorica je naglasila u zaključku da je najviše stranica u svojoj knjizi posvetila upravo krajoliku, i to bi bilo povezano s ovim komentarom. Prema njezinu mišljenju, krajolik je “konstitutivni element kulture”. Odlično! Dakako, kultura ima i druge osobitosti, ali je ipak povezana s odnosom između ljudskih društava i mjesta gdje žive.

Kako je bilo rečeno na početku ove recenzije, knjiga Laure Šakaje, profesorice geografije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu, prvi je takav temeljiti rad o kulturnoj geografiji u Hrvatskoj, i osim što će poticati kompletniji razvitak geografije na njezinu fakultetu (u što sam uvjeren), mislim da će biti vrlo ključan također za razne druge znanstvene discipline: za antropologiju svakako (koju ja predajem), za sociologiju, za znanost o književnosti, za ekonomske analize, za neke psihološke tematike, itd. Rad je vrlo lak za čitanje, dakle pozitivan stil, i zato se može usmjeriti na širu čitalačku publiku. Autorica je također koristila izvore i komentare na više jezika, što je danas također ključno.

I što, na kraju, reći? Preporučujem ne samo geografima, zemljopiscima, nego i drugim znanstvenici, studentima i ljudima koji se zanimaju za naš svijet da pročitaju knjigu Laure Šakaje. I kada pročitaju tu knjigu, nadamo se da će nastati nove ideje, nove misli, koje je autorica htjela potaknuti.

Emil Heršak

Josip Zanki, Marijana Paula Ferenčić, Nevena Škrbić Alempijević, Sanja Potkonjak, Marijana Belaj, ur.: *Od državne umjetnosti do kreativnih industrija / Transformacija rodnih, političkih i religijskih narativa*

Zagreb: Hrvatsko društvo likovnih umjetnika, 2015., 138 str.

Projekt *Od državne umjetnosti do kreativnih industrija: transformacija rodnih, političkih i religijskih narativa* zamišljen je kao istraživanje različitih kulturnih rituala koje proizvode alternativne kulture i socijalne interakcije, a istraživanju se pristupa s polazišta humanističkih i društvenih znanosti, od povijesti, etnologije i sociokulturne antropologije, povijesti umjetnosti do teorija rodnosti i politologije. Pokazuje se kako se prihvaćeni društveni narativi, rodni, politički i religijski, mogu transformirati kroz djelovanje različitih umjetničkih i kreativnih praksi.

Urednice Zbornika Nevena Škrbić Alempijević, Marijana Belaj i Sanja Potkonjak u članku *Kulturnoantropološki pogled na cenzuru i njezine odjeke* predstavljaju istraživanja kojima se Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu uključio u projekt, na temu umjetnika i umjetničkog djelovanja koji se opiru dominantnim političkim, religijskim, rodnim i drugim narativima te društveno prihvaćenim politikama pamćenja. Kao jednu od poveznica među temama studentskih istraživanja autorice ističu mehanizme uključivanja i isključivanja iz javnog prostora, pa su svoj rad posvetile cenzuri kao jednom od odgovora s pozicija moći na umjetnička djela koja preispituju političke i religijske datosti. Djelovanjem pojedinačnih umjetnika u svojim tekstovima bave se Filip Razum, Katarina Lukec i Nina Lišnić.

Filip Razum u članku *Društveno korisno znanje – umjetnički izražaj i “antipedagogija”* razmatra umjetničku akciju Siniše Labrovića *Postdiplomsko obrazovanje i Priručnik* koji prati ovu akciju, a bavi se pitanjem kolektivnih vrijednosti društva u kojem živimo. Priručnik *Postdiplomsko obrazovanje* koncipiran je kao udžbenik s četrnaest poglavlja od kojih svako poglavlje predstavlja jednu granu kriminala ili tip kriminalne aktivnosti, a umjetnik kroz poglavlja daje naputke kako biti uspješan u specifičnim granama kriminala. Filip Razum zaključuje kako je riječ o antipedagoškom pomaganju te dodaje kako nas umjetnik kroz jednu bizarno realnu pedagošku šalu upozorava na to da se nalazimo u društvu koje je zaraženo pasivnošću na stvarnost koja nas okružuje te da postoji velika doza samozavaravanja u tom društvu.

Katarina Lukec u članku *Sutra, danas, jučer: koncept kolektivne amnezije u radu Davida Maljkovića* razmatra aktivistička obilježja u radovima Davida Maljkovića i njegovu poetiku “umornih prostora”, i to u radovima – *Scene za novo*

naslijede koji tematizira spomenik na Petrovoj gori te *Umirovljene kompozicije* koji tematizira spomen-park Dotrščina posvećen žrtvama Drugoga svjetskog rata – koji problematiziraju kolektivnu amneziju društva.

Tekst Nine Lišnić *Umjetnost i sjećanje – kako provocirati promišljanje* pokušaj je refleksije na rad Matka Meštrovića, njegovo aktivno sudjelovanje u radu umjetničke grupe *Gorgona* i u pokretu *Novih tendencija*, ali i njegovo beskompromisno djelovanje kao teoretičara umjetnosti i umjetničkog kritičara.

Suzana Marjanić predstavlja djelovanje Vladimira Dodiga Trokuta kao oazu estetskog aktivizma. Autorica interpretira Trokutovu anarho-ideju *Antimuzeja* na osnovi umjetnikova *Koncepta za realizaciju projekta anti-ulica – antimuzej – antigrad* i namjeru da se sačuva njegov projekt *Antimuzej* kao povijest svakodnevice, uz kratku opasku da, budući da država nije podržala ovaj projekt, on nije realiziran.

Iva Grubiša pristupa prosvjedima i akcijama udruga “Pravo na grad” i “Zelena akcija” polazeći od razgovora sa sudionicima Uršom Raukar i Tomislavom Tomaševićem – smatrajući da postoji nedostatak radova koji bi prosvjede i akcije Prava na grad i Zelene akcije promatrali odozdo staviviši u fokus pripadnike ovih udruga, pitajući kako su se organizirali, kako su osmišljavali svoje akcije te kojim su se sve sredstvima služili.

Uz temu tretmana javnog prostora prisutna u članku Ive Grubiše mogu se povezati i izložbeni projekti Željka Marciuša *Ikonografija grada I i II te Velegrad u Kraljevićevu slikarstvu* koje predstavlja u svojem članku.

Kristina Malbašić bavi se javnim prostorom kroz promišljanje uloge umjetničkog tijela Vlaste Delimar kao medija kulturnoantropoloških značenja u javnom prostoru.

Na javni prostor referira se i tekst Lucije Halužan koji se bavi društvenim odjecima plakata za predstavu *Fine mrtve djevojke*. Autorica plakat promatra kao medij koji prenosi društveno angažiranu poruku čak i u svojoj odsutnosti s gradskih površina.

U članku *Pobuna kao stanje revolucionarnog Drugog* Josip Zanki bavi se temom Drugoga kroz razmatranje recentnijih afera na umjetničkoj sceni u Hrvatskoj pokazujući nametanja pozicije Drugoga i upotrebu propagandnog jezika u cilju neutralizacije Drugoga.

Uz temu Drugoga može se povezati problematika rodnih odnosa čime se bavi Deniver Vukelić koji daje pogled na spomenutu problematiku unutar pokreta Hrvatskog rodnovjerja ističući rijetku priliku za istraživanje sustava u nastajanju, stalnom preoblikovanju i adaptiranju na nove okolnosti. *Hrvatsko rodnovjerje*

jest pojam koji predstavlja znanstveni i stilistički neutralan termin za suvremeni duhovni pokret koji se temelji na življenju stare slavenske i hrvatske vjere, a usmjeren je na štovanje kulta predaka i izvornih starih slavenskih i hrvatskih božanstava. Autor pokazuje kako je, gledano prema problemima roda, spola i seksualnosti, hrvatska rodnovjerna zajednica s jedne strane u potpunosti otvorena ravnopravnosti spolova, osim u slučajevima tradicionalnih uloga u svetkovinama i obredima, dok je s druge strane još iznimno podijeljena, oprezna i nesigurna prema osobama LGBT spolne orijentacije, dijelom zbog uvriježenih općih predrasuda, a dijelom zbog temeljitije argumentiranih stavova o tradicionalnom slavenskom i hrvatskom duhovno-magijskom naslijeđu. U rad Mihaele Majcen uključeno je pitanje rodnih odnosa kroz razmatranje uspješnog djelovanja značajnih autorica u umjetnosti animacije kao što su Magda Dulčić, Nicole Hewitt, Helena Klakočar, Ivana Guljašević, Ana Hušman i Ana Marija Vidaković.

Promatrajući Olimpijske igre kao primjer obreda prijelaza koji zbog korporativnih ekonomskih interesa postaje potpuno integriran u funkciji kapitala, industrije i tržišta, Irena Bočkai razmatra prijelaz od liminalnog u liminoidno i liminautičko koji se pritom događa.

Gintautas Mažeikis sa Sveučilišta Vitolda Velikog u Litvi na primjeru događaja iz Donbasa (Ukrajina) bavi se ideološkim revizionizmom, utemeljenim na reinterpretaciji povijesti Sovjetskog Saveza i suvremenih političkih sistema, kao imitacijom političkog da bi se manipuliralo društvom u uvjetima novoga političkog reakcionarizma.

Evgeny Malyshkin s Državnog sveučilišta u Sankt Peterburgu bavi se tematiziranjem pojma *amechania*, njegovom ulogom u grčkim tragedijama i njegovim mogućnostima u kontekstu politika sjećanja. Navodi izraz “nikada zaboraviti, nikada oprostiti” kojim pripadnici pokreta *Antimaidan* pozivaju na političku akciju i na stvaranje političkog mita te ističe da nije cilj stvoriti mit nego je cilj vratiti se njegovu izvoru, *amechaniji*, sjećanju i opraštanju.

Vladimir Gudac u članku *O mitovima i pivu* bavi se razgradnjom starih i stvaranjem novih mitova koji u kulturi devalviranih vrijednosti ostaju sve što je državama-nacijama preostalo od kolektivnog ponosa. Autor ističe kako industrija potrošne robe, njezina hiperprodukcija, u zapadnom liberalnom tržištu vodi izravno zaboravu. Što se više predmeta proizvede, to brže i temeljitije oni nestaju. Zbog toga je ono što se sada poručuje – u mitske se vrijednosti prošlosti može sumnjati, ali novi su proizvodi nesumnjive mitske vrijednosti, dakle, nadilaze racionalni sud!

Organizatorima skupa uspjelo je zadanom temom i omogućujući sudjelovanje studentima, zajedno s iskusnim znanstvenicima, prikupiti velik

broj izazovnih tekstova koji se bave suvremenim temama, značajnim autorima, događajima, pojavama i akcijama, suprotstavljajući se tako šutnji ili proizvoljnim prosudbama kojima je većina predstavljenih tema popraćena u *mainstream* kulturi.

Rosana Ratkovčić

Dragutin Babić: *Nacionalne manjine u Hrvatskoj. Sociološka perspektiva*

Zagreb: Plejada, 2015., 279 str.

Knjiga dr. sc. Dragutina Babića, znanstvenog savjetnika na Institutu za migracije i narodnosti u Zagrebu, nastavak je njegova dugogodišnjega znanstvenog istraživanja nacionalnih manjina, odnosno suživota različitih naroda, u početku na prostoru Slavonije, zatim grada Zagreba, a sada i čitavoga hrvatskog prostora.

U uvodnom poglavlju autor objašnjava kako se postaje manjinom te se pita: jesmo li *svi mi manjinci*? Nakon uvoda slijedi pet većih cjelina: poglavlje o teorijskom okviru istraživanja, prikaz demografskih podataka, empirijska istraživanja, sociolog promatrač, a knjiga završava razmišljanjima o perspektivama nacionalnih manjina.

Teorijski okvir sastoji se od više potpoglavlja kroz koja nas autor upoznaje s raznovrsnošću definicija, prijevora i nedoumica oko nacionalnih i etničkih manjina, zatim s etnonacionalizmom, predrasudama, stereotipima i stigmama kojima su izloženi pripadnici manjinskih zajednica, propituje kako je to biti “vječiti drugi”, objašnjava procese asimilacije, segregacije, getoizacije, integracije itd. Teorijski okvir završava pristupima istraživanja nacionalnih, etničkih, jezičnih, višestrukih, hibridnih i drugih identiteta, odnosno njihovom promjenjivošću i socijalnim konstrukcijama u prostorima (ne)moći. Dajući ozbiljan znanstveni pregled relevantnih teoretičara američke, zapadnoeuropske i hrvatske provenijencije, autor tekst čini zanimljivim, istodobno nasmijavajući, rastužujući, a nadasve vas potiče da se zamislite nad hrvatskim društvom čitajući konkretne primjere uglavnom iz medijskog diskursa: o etničkoj mimikriji – odnosno prikrivanju identiteta tijekom 90-ih, miješanim brakovima, dokazivanju etničke čistoće istaknutih osoba, posebice hrvatskih političara.

U trećem poglavlju na osnovi popisa stanovništva Državnog zavoda za statistiku RH iz 1991., 2001. i 2011. godine prikazuje nacionalnu strukturu stanovništva za svaku od 20 hrvatskih županija i grad Zagreb. Nakon usporedbe podataka za svaku županiju daje analizu o razlozima promjena broja pripadnika 22 nacionalnih manjina kojima su doprinijele migracije tijekom Domovinskog

rata, etnonacionalna homogenizacija, tj. migracije zbog korijena, etnička mimikrija, stvaranje “novih” manjina nakon raspada SFRJ (npr. Srba, Crnogoraca, Makedonaca...), asimilacije “starih manjina” koje na ovim prostorima žive i po više od 150 godina itd.

Nakon toga slijedi poglavlje u kojem se prikazuju empirijska istraživanja. Anketna istraživanja provedena su na prostorima zapadne i istočne Slavonije, grada Zagreba, Dalmacije i gorske Hrvatske, i to s Česima, Mađarima, Slovcima i Srbima. U knjizi pronalazimo odgovore na pitanja kako su pripadnici istraživanih manjina ocijenili međunacionalne odnose u Hrvatskoj prije i nakon Domovinskog rata, njihove probleme zbog nacionalne pripadnosti, ulogu obitelji, susjedstva, škola, svećenika i dr. u očuvanju manjinske pripadnosti, participiranjima u manjinskim udrugama, razlozima (ne)uključenosti u udruge, socijalnim distancama, npr. prilikom odabira prijatelja, sklapanja braka itd. Zabrinjavajući je podatak o identitetu mladih i njihovi sociopolitički hendikepi. Naime, istraživanja su pokazala da su mladi rođeni nakon 1990-ih manje spremni na oprost nego stariji ispitanici što pokazuje da je ova mlada generacija pod izrazitim utjecajem rata, etnonacionalne paradigme koja se propagira od strane desno orijentiranih političara i dijela medija, udžbenika, ali i nastavnika. U nastavku se prikazuju nacionalnomanjinska prava između teorije i prakse, utjecaj članstva Hrvatske u EU-u na nacionalne manjine, (samo)percepcija nacionalnomanjinskih identiteta s obzirom na regionalne i unutarregionalne razlike te osvrt na nacionalnomanjinske škole.

Druga cjelina terenskih istraživanja provedena je s Nijemcima, Ukrajinacima i Romima pomoću kvalitativnih intervjua. Građa prikupljena u Baranji i u Brodsko-posavskoj županiji donosi naracije o osobnim sjećanjima, stavove, življena iskustva o životu u različitim državnim sustavima tijekom 20. stoljeća itd. Na osnovi tih kazivanja dobivamo uvide u obiteljski život, lokalne sredine, prepreke prilikom zapošljavanja, stigmatizacije itd. Knjiga obiluje brojnim specifičnostima, kao primjerice da su se, unatoč želji istraživača da se dobije i rodna perspektiva, kod Roma od 21 sugovornika odazvale samo dvije žene, što nas upozorava na patrijarhalne obrasce u obiteljima, položaj žena u njima i sl. Bilo kod osmišljavanja pitanja, bilo kroz analizu podataka, autor konkretne pripadnike manjina promatra u političko-povijesnom, društvenom i ekonomskom kontekstu.

Dr. Babić istraživanje završava kao sociolog promatrač, a u njemu promatra dvije trenutačno najrelevantnije teme u Hrvatskoj vezane uz manjine. Prva su odvojene škole za Srbe i Hrvate u Vukovaru i politizacija ćirilicnog pisma. Ako želite saznati kako se ćirilica od srednjovjekovnoga dominantnog službenog pisma na hrvatskom etničkom i povijesnom prostoru, na kojem su pisani važni spomenici hrvatske kulture, koje je koristila dubrovačka diplomacija, na kojem su pisali u

kancelarijama Zrinskih itd., pretvorila u etnički marker između Hrvata i Srba, zašto se simboli okrivljuju za ratna stradanja i iritiraju ljude, ovu knjigu svakako uzmite u ruke. U nastavku možete saznati i što su pokazale ankete koje su ispunili učenici u Vukovaru, koliko je važno što piše u udžbenicima suvremene povijesti te kako se u praksi provode *Zakon o upotrebi jezika i pisma nacionalnih manjina u RH* te *Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina*. I dok mladi Srbi i Hrvati ne žele pohađati iste razrede, separacija je tolika da idu čak u različite smjene, situacija s Romima u Međimurju je suprotna. Oni su na međunarodnim sudovima tražili da sjede u istim razredima s Hrvatima.

Knjiga *Nacionalne manjine u Hrvatskoj* završava poglavljem o budućnosti, upućuje na perspektive nacionalnih i etničkih manjina: od asimilacije, akulturacije, stigmatizacije, etnomimikrije, segregacije do integracije.

Autor je, dakle, u ovoj knjizi izvrsno komparirao interdisciplinarne i transdisciplinarne suvremene znanstvene pristupe, istraživanje je temeljio na brojnim izvorima, koristio kvantitativnu i kvalitativnu metodologiju. Knjiga je istodobno zaokružena cjelina koja završava s najrelevantnijim i najkontroverznijim manjinskim pitanjima suvremenoga hrvatskog društva, ali je, s druge strane, izvrsno polazište za razna daljnja istraživanja manjinskih tema. Iako je riječ o znanstvenoj knjizi, ona je pisana vrlo popularnim i čitljivim stilom. Smatram da će imati širok krug čitatelja; osim sociolozima, bit će nezaobilazno štivo etnolozima i kulturnim antropolozima, povjesničarima, politolozima, pedagozima, pravnicima te znanstvenicima, stručnjacima i studentima. Vjerujem da će knjigu sa zanimanjem čitati pripadnici nacionalnih manjina, aktivisti iz nevladinih organizacija, a nadam se da će se s njom konzultirati i političari.

Marijeta Rajković Iveta

Wladimir Fischer-Nebmaier, Matthew P. Berg, Anastasia Christou, ur.:

Narrating the City. History, Space and the Everyday

New York – Oxford: Berghahn Books, 2015., 256 str.

Zbornik tekstova *Narrating the City, Space and Everyday* urednika Wladimira Fischer-Nebmaiera i Anastasije Christou teorijski je pregled analiza interakcije između koncepata naracije, prostora i svakodnevice grada kroz različite discipline i interdisciplinarno. Knjiga je podijeljena na tri dijela i tri glavne točke analize sedmero autora koji razrađuju ove koncepte preko književnih djela, lokalne povijesti, urbanog planiranja i specifičnih prostora određenih gradova, filma.

Prvi dio, naslovljen *Narratives and Images of the City*, obuhvaća tri teksta u kojima je naracija središnja točka svakog istraživača. U gradu moraju postojati prostori gdje će ljudi pripovijedati i slušati priče. Prostori se stvaraju naracijom, odnosno pripovijedanjem o njima. Ovo pripovijedanje predstavlja poseban model tekstualne proizvodnje grada, odnosno čine ga proze koje su utemeljene na upisivanju sjećanja u (urbani) prostor. Tekstura prostora u znaku je rekreiranja mnoštva događaja, emocija, trauma, susreta i osobnih veza koje supstoje u vremenu. Narativna praksa jest ta koja pretvara grad u simbolično mjesto, ishodište traganja za korijenima, identitetom, pripadanjem. Grad kao tekst kontinuirano je podložan interpretaciji i reinterpretaciji.

U odnosu na prostor, knjiga daje doprinos u diskursima o specijalnosti u javnom i privatnom kontekstu, osobito u određenim urbanim sredinama kao npr. stanovima i kinima u Beču, Kölnu, Berlinu, Ljubljani i Beogradu, središnjoj povijesnoj jezgri Beča nakon Drugoga svjetskog rata, naseljima u Novom Zagrebu.

Podupirući se na teorije Henrija Lefebvrea koji u svojoj knjizi *The Critique of Everyday Life* odjeljuje fizički prostor od specijalne prakse, grad se može spoznavati i kao kolaž, kao eklektični pejzaž komercijalne arhitekture i mješavine medija.

Lefebvre razvija novu kritičku teoriju prostora i njegove fundamentalne uloge u kapitalističkom društvu. Za njega se specijalnost najbolje može shvatiti kao trijadu koja povezuje fizičke, mentalne i društvene aspekte prostora. Specijalni diskurs može stvarati moćne koncepte i reprezentira moćne slike.

Ono što je najvažnije jest što javno nije samo prostor dostupan svima, kao što smatra i Jürgen Habermas, nego karakteristika i stav građanskog društva, prostor i smisao za otvorenu debatu koja potječe iz klubova, kavana i salona 18. i 19. stoljeća. U nekom smislu, to je idealan tip demokratske debate.

Osobno me zanima film kao tipičan prostorni oblik kulture te zato operira putem termina organizacije prostora pa ga se stoga kao takvog i treba shvaćati – organizacije prostora gdje se snima, prostora naracije, geografskih veza između različitih setova u sekvencama, modeliranja živih urbanih prostora u filmu kao kulturnoj praksi, organizaciji industrije putem razina produkcije, distribucije i prikazivanja te, na kraju, uloge filma u globalizaciji. Film je između ostalog i refleksija društva.

Treća točka, svakodnevica grada preko ove knjige postaje koristan koncept. Prvi akademski pristupi svakodnevici javljaju se u romantizmu, ranom 19. stoljeću preko nacionalnog diskursa, folklora, rituala, a nakon Prvoga svjetskog rata etnologija i etnografija se od ruralnog okreću k istraživanju urbanog. U književnosti, odnosno u djelima Honoréa de Balzaca, Gustavea Flauberta, Waltera

Benjamina, realizam i moderna jesu ti koji simultano vježbaju utjecaje etnografije i etnolingvistike kao nove discipline.

Pravi akademski interes za svakodnevicu počinje 60-ih u etnologa i antropologa koji su fokusirani na značenje interakcije među individuuama.

Interes za *flâneur* postaje jedno od ključnih kulturoloških žarišta na osnovi kojih se promišljaju problemi spacijalnosti i urbanosti, a kulminativni ulaz u humanistiku doživljava u 20. stoljeću kroz rasprave Waltera Benjamina. U osnovi, on se izravno povezuje s erom moderne, ali u svojim transformacijama i obogaćivanjima pokazuje se kao vrlo koristan alat i u savladavanju aktualnih teorijskih zagonetki povezanih s “prostornim preokretom”, ili točnije, s dominacijom spacijalnosti u odnosu na vrijeme u teorijskom diskursu općenito. *Flâneur*, prototip modernoga urbanog boema-skitnice koji, otkrivajući ga, označava grad i koji nije podređen javnom prostoru nego ga on sam svojim šetnjama oblikuje i predstavlja. Kroz vizuru *flâneura*, grad je mjesto gdje svakodnevne aktivnosti dobivaju ritualne ili umjetničke forme, a arhitektura i urbanizam prostori su kulturnog pamćenja, sustavi znakova koji pretvaraju grad u svojevrsan transvremenski palimpsest.

Prvo poglavlje autora Andriya Zayarnyuka posvećeno je Lavovu. Lavov je urbani centar u zapadnom dijelu Ukrajine i primjer je istočnoeuropskog i postkomunističkog grada. Tijekom 90-ih kao i u svim zemljama istočnoeuropskog bloka započinje fenomen ponovne izgradnje nacije i porasta nacionalizma, a time se populariziraju istraživanja urbanog življenja.

Drugo poglavlje autora Artura Almandosa istražuje glavni grad Venezuele – Caracas, grad nebodera, te Venezuelu kao jednu od najbrže urbaniziranih zemalja u svijetu u 20. stoljeću.

Venezuelska lokalna buržoazija raste s ranom urbanizacijom u kasnom 19. stoljeću i na početku 20. stoljeća. Autor analizira tranziciju Caracasa od buržoaskog grada u metropolu kao jednu urbanu odiseju koja je čest motiv u književnosti. Narativ rekonstruira alternativnu povijest za razdoblje od 1920. do 1970. godine. Književni elementi inkorporirani su u urbanu povijest Latinske Amerike u 80-im – eseji, poezija, putopisi i filmovi kao tradicionalno glavni izvori urbane povijesti koji sačinjavaju novi korpus istraživanja tj. urbanu kulturnu povijest. Almandoz nudi pregled tekstova i djela od kraja 19. stoljeća, uglavnom pod utjecajem francuskog simbolizma i parnasovaca. Popularni karakter u kojem su urbani izazovi amblemizirani jest Juan Bimba, fiktionalni lik koji je nacionalna personifikacija Venezuele.

Treće poglavlje, autora Leekea Reindersa, jest tekst posvećen Nieuwlandu, kvartu Schiedama u široj okolici Rotterdama, odnosno pripisuje se lokalnim

konceptima. Tekst istražuje kako je urbani prostor preosmišljen preko stanovnika i njihovih perspektiva, odnosno mapiranja kao prizme kroz koju stanovnici mogu koncipirati i dati smisao prostoru u kojem žive. Kognitivno mapiranje služi geografima i psiholozima za izučavanje mentalnog fenomena koji konstruira prostor.

Drugi dio knjige, naslovljen *Claiming the Urban Space*, započinje poglavljem Anne Schober s naslovom *City and Cinema as Spaces for (trans-national) Grassroots Mobilization: Perspectives from Southeastern and Central Europe*. Ovo se poglavlje bavi kinoklubovima i filmskim pokretima u Austriji, Njemačkoj i dijelu bivše Jugoslavije kao što su *Expanded cinema* u Austriji i Njemačkoj, *Novi film* ili *Crni val* u Jugoslaviji. Schober analizira filmske urbane prostore kroz socijalizirajuću silu filma. Kino je predstavljeno kao potencijalni prostor za susret s drugim, kao mjesto s ambivalentnom modifikacijom i modernom institucijom gdje se brišu razlike.

Kao što smatra i Georg Simmel, kino na određeni način standardizira kapacitete za socijalizaciju. Veličina prostora i blizina sjedišta u kinodvorani stvaraju osjećaj da ste dio nekakvog kolektiva.

U 70-im godinama u Beču Z-Club predstavlja više od kina: to je kavana, scena u centru grada. Kino je mjesto za susret, prostor koji stvara zajednicu u kojoj su ljudi jednaki; to je njegov demokratski aspekt. Umjetnici i filmaši u Beču organiziraju događaje na raznim lokacijama u gradu, prikazuju “nevidljive filmove” preko provokativnih performansa na trgovima i ulicama odakle se poslije stvaraju festivali. Slični ovakvi događaji događaju se i u Kölnu i Berlinu. U Sloveniji (OHO Kino Club u Kranju, Kinoteka u Ljubljani) i Beogradu u 60-im se organiziraju kinoklubovi u kojima se prikazuju filmovi Truffauta, Buñuela, Antonionija, Godarda... Od tih prvotno amaterskih filmskih klubova stvara se jedan filmski aktivizam, a mladi se redatelji fokusiraju na teme kao što su ljubav, alijenacija, osamljenost, individualnost, a rađa se i nova filmska struja u jugoslavenskom filmu – *crni val*.

Peto poglavlje, poglavlje Matthewa P. Berga, fokusira se na svakodnevni život građana Beča od kraja Drugoga svjetskog rata.

Treći i posljednji dio knjige, naslovljen *Living an Working in the City*, sastavljen je od dva poglavlja, jedno autora Ronnieja Johnstona i Arthura McIvora i posljednje poglavlje autorica Tihane Rubić i Carolin Leutloff-Grandits. Ovo je poglavlje, s etnografskim, kvalitativnim pristupom i istraživanjem, posvećeno društvenim odnosima (obitelj, prijateljstvo, susjedstvo) u socijalističkom i postsocijalističkom Zagrebu, konkretno, u novozagrebačkom stambenom naselju Travno.

Narrating the City. History, Space and Everyday nudi pregled studija i proučavanja veza između urbanih narativa i svakodnevice. Grad u svim kreativnim izvedbama (uključujući i one filmske kao moj interes) može biti konstruiran kao metafora, simbol, povijest, dramaturgija, dizajn, narativ i lik. Gradovi zauzimaju velik i vitalan dio filmskog imaginarija, razumijevajući vezu između “realnog” i “zamišljenog” (*real and reel*), postajući interes disciplina i izvan filma, kao u ovom zborniku.

Elena Dimitrovska

Znanstveni skup *Mune Maksu Pelozu* u povodu stogodišnjice rođenja svećenika i povjesničara dr. sc. Maksa Peloze (1915.–1989.),

Vele Mune, 24. listopada 2015.

U povodu stogodišnjice rođenja Maksa Peloze (Vele Mune, 15. rujna 1915 – Rijeka, 20. srpnja 1989.), svećenika i povjesničara, geografa i paleografa, 24. listopada 2015. u njegovu rodnom mjestu Velim Munama održan je znanstveni skup naziva *Mune Maksu Pelozu*.

Lik i djelo Maksa Peloze, kao i različite kulturno-povijesne značajke mjesta Vele i Male Mune te Žejana, okupili su dvadeset i jednog izlagača iz različitih krajeva Hrvatske te različitih područja profesionalnog interesa.

U ime organizatora skupa, Udruga “Žejane” i “Mladi Mune” te Katedre Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, prisutnima se prvo obratio Robert Doričić, a potom i akademik Petar Strčić koji je, kao voditelj odsjeka riječkog HAZU-a, s Maksom Pelozom u više navrata surađivao. Akademik Strčić stoga je podsjetio prisutne na osobni i profesionalni integritet Maksa Peloze te na njegov značajan doprinos povijesnoj znanosti. Pozdravnu riječ održao je i munski župnik vlč. Marinko Kajić te županijski pročelnik za kulturu Valerij Jurešić, dok je skup formalno otvorio predsjednik Općinskog vijeća Matuljja Slobodan Juračić.

Prva sesija skupa objedinila je izlaganja koja zadanoj temi prilaze primarno istraživanjem arhivske građe. Započela je izlaganjem Marka Medveda, docenta s područnog studija Teologije u Rijeci Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koji je u izlaganju *Makso Pelozu – crkveni povjesničar i arhivist* iznio ključne informacije o Pelozinu obrazovanju. Makso Pelozu diplomirao je povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1942.) te bogosloviju na Bogoslovnom fakultetu (1943.). Od 1945. do 1951. u Pazinu je bio nastavnik i podravnatelj Hrvatske klasične gimnazije te je vodio staroslavenski seminar.

Studirao je i u Vatikansko-diplomatičkoj školi u Rimu gdje je završio tečaj arhivistike (1955.) te paleografije i diplomatike (1959.). Marko Medved ujedno je iznio pregled glavnih interesa Pelozina znanstvenog opusa osobito ističući prisutnost tema iz crkvene povijesti.

Slaven Bertoša, redoviti profesor na Odsjeku za povijest Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, predstavio se izlaganjem *Mune u novom vijeku (s posebnim osvrtom na iseljavanja prema Puli)*. Pored urbara Velih i Malih Muna te Žejana iz 1574. godine, čiju objavu i znanstvenu obradu dugujemo upravo Maksu Pelozu, Slaven Bertoša spomenuo je i mletačka izvješća kao izvor za proučavanje novovjeka povijesti Muna. U njima se često spominje munska utvrda kao snažno uskočko uporište za pljačku mletačkih posjeda Buzeštine. Ujedno, Bertoša je predstavio pulske matične knjige kao vrelo za proučavanje deset slučajeva Munaca preseljenih u Pulu.

Giovanni Luca iz Biskupijskog arhiva u Trstu u izlaganju naziva *Raporti fra la stazione curata di Mune e l'ordinariato di Trieste e Capodistria (1789-914.)* govorio je o odnosu Muna, kao sjedišta kurata, s Ordinarijatom u Trstu i Kopru.

Ivana Eterović, poslijedoktorandica – znanstvena novakinja s Odsjeka za kroatistiku zagrebačkoga Filozofskog fakulteta, predstavila se izlaganjem *Područje munske župe u rukopisnoj ostavštini hrvatskoga preporoditelja Vjekoslava Spinčića*. Iz spomenute rukopisne građe koja se čuva u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, Ivana Eterović izdvojila je i obradila bilješke autora koje se odnose na identitet, jezik, običaje i način života munske župe, i time uputila na dragocjen doprinos Vjekoslava Spinčića proučavanju Muna.

Druga sesija znanstvenog skupa objedinila je izlaganja usmjerena prema istraživanju materijalne i nematerijalne baštine Velih i Malih Muna te Žejana.

Daina Glavočić iz Društva povjesničara umjetnosti Rijeke, Istre i Hrvatskog primorja predstavila se izlaganjem naziva *Vele Mune – groblje* u kojem je obradila nezaobilazan aspekt lokalne tradicije, mjesto posljednjeg počinka Munaca i Žejanaca. Uvid u povijest groblja i njegove grobljanske crkvice sv. Križa, Glavočić je nadopunila stilskom i kulturološkom analizom nadgrobne plastike.

Robert Doričić (Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini Medicinskog fakulteta u Rijeci) i Helena Doričić (Osnovna škola “Sveti Matej” Viškovo) u izlaganju *Anostra besereka – crkva svetog Andrije apostola u Žejanama* obradili su najmlađi sakralni objekt munske župe, filijalnu crkvu sv. Andrije apostola u Žejanama. Temeljem povijesnih vrela, dostupne literature i rezultata terenskog istraživanja, autori su rekonstruirali historijat žejanske crkve obilježen, među ostalim, njezinim potpunim razaranjem 1944. godine od strane njemačkih snaga te obnovom i ponovnom posvetom 1993. godine.

Mateja Jerman iz Konzervatorskog odjela u Rijeci produbila je temu sakralne baštine Muna i Žejana izlaganjem *Liturgijsko posuđe u Velim Munama i Žejanama*. Povijesnoumjetničkom analizom liturgijskog posuda iz crkve sv. Marije Magdalene u Velim Munama te sv. Andrije u Žejanama, Jerman je iznijela zanimljive spoznaje o njihovoj izradi u zlatarskim radionicama Venecije i Augsburga. Ujedno, smjestivši sačuvano liturgijsko posuđe u kontekst zlatarske proizvodnje 18. stoljeća, zaključila je da riznice sakralnih objekata Muna i Žejana skrivaju liturgijsko blago iznimne vrijednosti.

Igor Eterović s Katedre za društvene i humanističke znanosti u medicini Medicinskog fakulteta u Rijeci predstavio se izlaganjem *O mikrotoponimiji Malih Muna* u kojem je iznio preliminarne korake za dubinsko i sustavno istraživanje toponima svedenih na mikrorazinu katastarskih čestica. Brojnim primjerima lokalne toponimije uputio je na mogućnosti korištenja različitih računalnih baza podataka kao i na nužnost interdisciplinarnе interpretacije prilikom analize toga specifičnog segmenta lokalne baštine.

Vana Gović, kustosica Memorijalnog centra Lipa pamti, u predavanju naziva *Memorijalni centar Lipa pamti kao mjesto promišljanja baštine Krasa* govorila je o mogućim modalitetima suradnje novootvorenog Centra s udrugama na području Velih i Malih Muna i Žejana (Udruga “Žejane”, “Mladi Mune”) u cilju zajedničkog bavljenja memorijalnim ali i ostalim aspektima kulturno-povijesne baštine Krasa.

Treća i četvrta sesija znanstvenog skupa *Mune Maksu Pelози* objedinile su izlaganja studenata etnologije i kulturne antropologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu pod mentorstvom redovite profesorice Jadranke Grbić Jakopović te izvanredne profesorice Nevene Škrbić Alempijević. U sklopu terenske nastave, studenti su kroz proteklu 2015. godinu u dva navrata provodili terenska istraživanja u Velim i Malim Munama te Žejanama, a rezultate istraživanja prezentirali su na skupu. Njihovi referati obradili su raznovrsne teme iz zavičajne kulture i tradicije te su upozorili na širok spektar suvremenih pristupa i razina interpretacije spomenute baštine.

Tomislav Augustinčić je u izlaganju naziva *Narodna nošnja Velik i Malih Muna i Žejana nekada i danas* prezentirao komparativnu analizu narodne nošnje uspoređujući starije etnološke izvore sa suvremenim kazivanjima i očuvanim primjercima. Velika raznolikost u elementima tradicijskog odijevanja, zabilježena u starim izvorima, danas nije prisutna pa Augustinčić spomenuti fenomen promatra kroz okvir mogućeg procesa kanonizacije narodne nošnje.

Lucija Maroević i Karlo Srdoč odradili su temu tradicijske glazbe u izlaganju *Prakse istarske tradicijske glazbe na području Ćićarije*. Autori su istražili u kojoj

se mjeri tradicijska glazba zadržala na području Malih i Velih Muna, Žejana i Lanišća, na koji se način danas pristupa njezinu očuvanju i zaštiti te koje mjesto ona zauzima u identitetu lokalne zajednice.

Temi identiteta, kroz analizu munske varijante ikavsko-ekavskog dijalekta čakavskog narječja, doprinijele su i Sara Šprajcer i Tea Jelčić predstavljanjem izlaganja *Jezično-govorna situacija na području Malih i Velih Muna*.

Ena Grabar se u svom izlaganju *Pričanja o životu kao dio usmene tradicije Muna i Žejana* bavila narativima životne svakodnevice Muna i Žejana, odnosno pričanjima o životu i iz života kao usmenoknjiževnom žanru. Osnovna premisa da osobna sjećanja i životne priče podliježu sličnim mehanizmima konstruiranja i izvođenja poput markantnih pripovjednih usmenoknjiževnih formi, u izlaganju Ene Grabar oprimjerena je živopisno i toplo, kroz neizmjeran potencijal individualnih naracija.

Pored osobnih, obrađena su i kolektivna sjećanja, točnije sjećanja na stradanja iz vremena Drugoga svjetskog rata predstavljena u izlaganju Klare Tončić naziva *Tko pamti 5. svibnja 1944.? Sjećanje na paljenje Muna i Žejana tijekom Drugog svjetskog rata*.

Thomas Marku u svojem je izlaganju *Emigracija iz Žejana i Muna* predstavio strukturalne karakteristike emigracije iz Muna i Žejana, kao i šire društveno-ekonomske implikacije koje je spomenuto iseljavanje imalo na spomenuta mjesta, njihove zajednice i pojedince.

Ivan Golubić i Christina Jukić predstavili su se izlaganjem *Uloga udruga u očuvanju i stvaranju lokalnog identiteta* kojim se nastojalo utvrditi u kojoj mjeri i na koje načine postojanje udruga utječe na osjećaj jedinstva i zajedništva u zajednici te na njezinu prezentaciju u širem prostornom kontekstu.

Posljednje izlaganje na skupu izložila je Lucijana Kukuljica pod nazivom *Uloga munskih i žejanskih zvončara u lokalnoj zajednici i u turističkoj ponudi*. Autorica je istražila ulogu pokladnih običaja u svakodnevici zajednice i pojedinca te predstavila mogućnosti primjene običajnih motiva i praksi u turističkoj djelatnosti.

Znanstveni skup popraćen je i otvaranjem izložbe *Braća svećenici Makso i Marijan Pelozo u župi Mošćenice*, a namjera organizatora jest i objava svih prezentiranih izlaganja u zajedničkom zborniku radova.

Važnost znanstvenog skupa *Mune Maksu Pelози* ogleda se u dva segmenta; prije svega, upućuje na ostavštinu Maksa Peloze kao na relevantnu građu za suvremena istraživanja. Ujedno, upućuje na Maksa Pelozu kao na ključnu figuru poslijeratne kulturne revitalizacije Velih i Malih Muna te Žejana. Velik broj na

skupu okupljenih istraživača te raznovrsnost prezentiranih tema koje baštini Muna i Žejana prilaze s aspekta različitih znanstvenih disciplina, možemo sagledati kao nastavak puta koji je Makso Pelosa zacrtao.

Vana Gović

Mirjam Milharčič Hladnik, ur.: *From Slovenia to Egypt. Aleksandrinke's Trans-Mediterranean Domestic Workers' Migration and National Imagination*
Göttingen: V & R unipress, 2015., 270 str.

Zbornik *From Slovenia to Egypt: Aleksandrinke's Trans-Mediterranean Domestic Workers' Migration and National Imagination* obuhvaća dvanaest radova različitih disciplinarnih pristupa istraživanja migracijskog fenomena aleksandrinstva. Riječ je o migracijskom fenomenu koji označava masovne transmediteranske ekonomske migracije žena iz zapadne slovenske regije Goriške u Egipat u razdoblju od druge polovine 19. stoljeća pa do 1954. godine kada je takva pojava u potpunosti iščeznula. Ime pod kojim su zabilježene u kolektivnom sjećanju upućuje na pristanišnu luku u egipatskom gradu Aleksandriji gdje su se iskrcavale s brodova i započele emigracijsko iskustvo. Zbornik je tematski podijeljen na četiri veće cjeline koje ovaj fenomen stavljaju u širi prostorno-vremenski te političko-društveno-ekonomski okvir rekonstruirajući kolektivno sjećanje na žene čiji je odlazak odigrao veliku ulogu u društveno-ekonomskim potrebama njihovih obitelji te u isto vrijeme donio velike promjene u tradicionalnim rodnim ulogama.

Prvi članak u tematskoj cjelini *Aleksandrinke* članak je urednice zbornika Mirjam Milharčič Hladnik u kojem nas upoznaje s migracijskim fenomenom aleksandrinstva te suprotstavlja povijesni i suvremeni pristup reprezentacije aleksandrinki. Tvrdi kako je fenomen pola stoljeća bio u zaboravu i poricanju, obavijen negativnom percepcijom žena koje su napuštale svoje obitelji, žrtvujući ih i odbacujući svoju ulogu majke radi lagodnijeg i moralno upitnog života u stranoj zemlji. Tek unatrag desetak godina dolazi do preokreta u pristupu istraživanja aleksandrinstva koje doživljava prepoznavanje kao specifičan fenomen migracijskih studija u Sloveniji koji je podjednako pitanje migracijske i rodne politike. U sljedećem članku autorica Sylvia Hahn govori o istraživanju radnih migracija čije su se analize sve do kraja 20. stoljeća odnosile pretežno ili isključivo na muške radne migracije. Ženske migracije najčešće su bile smještane u kontekstu kraćih relacija ili kao pratnja muževima u njihovim radnim

migracijama. Autorica tvrdi kako povijesni izvori pokazuju da su ženske migracije i na kraćim i na duljim relacijama bile veoma česte i prije 19. ili 20. stoljeća, a njihov bi ih financijski doprinos često stavljao na poziciju hraniteljica obitelji.

Nakon toga slijedi tematska cjelina *From Goriška To Egypt* na početku koje Aleksej Kalc govori o migracijama u Goriškoj u vrijeme aleksandrinki. Nastoji prikazati raznovrsnosti migracija, njihovih smjerova i karakteristika te promjene koje su poprimale kroz vrijeme. Upućuje na mnoge političke, ekonomske i demografske uzroke kratkoročnih i dugoročnih migracija i žena i muškaraca u okolne regije i zemlje, kao i na transmediteranski i transatlantski karakter. Porast migracija žena i djevojčica iz Goriške u Egipat na rad najčešće kao kućne pomoćnice, dojilje i odgojiteljice, bili su dijelom tih kretanja uzrokovanih razvojem sjevernoafričkih zemalja, industrijaliziranih gradova, promjena na tržištu rada i novog načina života. U sljedećem članku Barbara Skubic nastoji prezentirati informacije o zemlji u koju su aleksandrinke migrirale prikazujući turbulentno stoljeće i pol egipatske povijesti. Priču započinje od ranijeg 19. stoljeća i reformi Muhameda Alija koje se smatra renesansnim dobom, zatim početka konstrukcije Sueskog kanala koji je doprinio dolasku velikog broja stranih radnika, a sam projekt doveo zemlju do ruba bankrota i britanske prevlasti nakon ugušene pobune koja je trajala do kraja Prvoga svjetskog rata. U međuratnom razdoblju završilo je doba britanskog protektorata, a nakon Drugoga svjetskog rata i Sueske krize završilo je i vrijeme velikih migracija u Egipat a time i aleksandrinstvo kao fenomen. Autorica navodi kako su aleksandrinke u odnosu na ostale radnike u Egiptu bile u lošijoj poziciji stoga što su bile žene, iz ruralnog područja i strankinje, te su radile u uslužnoj industriji koja najčešće nije imala organizirana udruženja koja bi štitila njihova radna prava. Tekst Daše Koprivec iznosi brojne narative iz života aleksandrinki te njihove djece i obitelji i kod kuće i u Egiptu koji otkrivaju brojne emocije, sjećanja i značenja koja ovaj migracijski fenomen nosi u sebi. Njezino istraživanje uključuje četiri generacije obitelji iz kojih potječu aleksandrinke sa šezdeset naratora i naratorica. Iz njihovih naracija iznosi zaključke kako su razlozi odlaska žena u Egipat bili raznoliki – od onih ekonomskih do emocionalnih; u novoj zemlji najčešće su radile za bogate obitelji kao odgojiteljice, dadilje te pomoćnice u kućanstvu, imale su priliku steći mnoga nova znanja i vještine, a iskustva života također su bila veoma raznolika. Iznosi i svjedočenja djece aleksandrinki koja su također migrirala u Egipat te bi najčešće tu završila svoje obrazovanje te zasnovala svoje obitelji miješanih nacionalnosti.

Treća cjelina naslovljena je *Migration and National Imagination*, sadrži četiri članka, a započinje člankom Dirka Hoerdera u kojem se iskustvo aleksandrinki smješta u regionalni kontekst zanemarivanja i ušutkavanja od strane kulturnih elita, svećenstva i pisaca koji su se bavili bilježenjem migracija.

Također navodi i pojedine rijetke podatke u kojima su migracije žena zabilježene. Smatra da osim sto se držalo da su ženske migracije najčešće vezane uz migracije njihovih muževa, znanje i vještine koje su stjecale tijekom djetinjstva i rada u kući, a koje su činile osnovu njihova rada u obiteljima kod kojih su migrirale, nisu se kategorizirale pod poslovne kvalifikacije. U tekstu Katje Mihurko Poniž predstavljena je analiza literature slovenskih autora i autorica koja je u svojim pričama oblikovala lik aleksandrinke, a koji se najčešće temeljio ma mitu o lijepoj Vidi koja napušta svojeg muža i djecu kako bi sreću pronašla u stranoj zemlji. Zajednička karakteristika jest negativan stav prema strancima i prema životu u Egiptu koji prijete psihološkoj i moralnoj destrukciji glavnih junakinja. Također upućuje i na pojavu suvremenije literature u kojoj se život i iskustvo aleksandrinki počinje prikazivati višeslojno i potaknuto brojnim motivacijama njihova odlaska. Slijedi tekst Marine Lukšič Hacin u kojem autorica tvrdi kako se patrijarhat može smatrati jednim od konstitutivnih osi u fenomenu aleksandrinstva. Pasivna uloga žene u javnom životu, striktna rodna podjela poslova te glorificirano majčinstvo sve su bili represivni mehanizmi kontrole žena koje su nametali i država i Crkva i društvo kako na razini europskog prostora tako na užem regionalnom području podrijetla aleksandrinki. Zaključuje kako su žene svojim odlaskom u Egipat, a potom i povratkom, često utjecale na mijenjanje tradicionalnih patrijarhalnih društvenih odnosa. Cjelina se zaključuje tekstem Jerneja Mlekuža koji nastoji odgovoriti na pitanje koji se oblik ženstvenosti stvorio u slovenskim novinama koje su pisale o aleksandrinstvu, na koji su način artikulirale svoje teme te kojim su se materijalima koristile. Fokusirao se na vrijeme prije Prvoga svjetskog rata u kojem prezentira tri grupe članaka. Prvo su moralističko-optužujući tekstovi inspirirani katoličkim stavovima prema kojima je aleksandrinstvo štetno za žene ali i za cijelu njihovu obitelj te za vjeru. Drugu grupu čini serija doktora Karola Pečnika koji je radio u Egiptu, a koji iznose više pozitivan a manje optužujući stav prema aleksandrinkama. U posljednju skupinu smješta tekstove liberalnih novina čiji je stav gotovo jednako optužujući i moralizirajući poput konzervativnih s jedinom razlikom što u prvi plan stavljaju nacionalni ponos i čistoću.

Posljednja cjelina koja nosi naziv *Comparative Perspective over Space and Time* počinje člankom Sylvijske Hahn koja govori o migracijskim i karijerskim obrascima kućnih pomoćnica i sluškinja. Tijekom 19. stoljeća to područje rada postalo je gotovo u potpunosti ženskom domenom, koje su unatoč jačanju industrijalizacije imale ograničeni spektar poslovnih prilika. Migracijski obrasci razlikovali su se prema godištu žena te specifičnosti zaposlenja ili poziciji na kojoj su zaposlene, a odlazak u dalje područje često je označavalo i uzlazni pomak na poslovnoj ljestvici unutar te vrste zaposlenja. Također je zanimljivo da su kućne pomoćnice vrlo često migrirale zajedno s obitelji poslodavca što je dovodilo i do

njihovih čestih migracija na dalje relacije, a što se prije smatralo pretežno muškim migracijskim obrascem. U sljedećem tekstu autorica Francesca Biancani nastoji aleksandrinstvo smjestiti u širi okvir migracijskih trendova povezanih s prvim valom moderne globalizacije između druge polovine 19. stoljeća i početka Prvoga svjetskog rata. Stavljajući najveći naglasak na razvoj Egipta kao migrantskog grada s kozmopolitskim karakteristikama, smatra kako su bez obzira na mozaik ljudi i kultura koje su ga činile, klasne i rasne strukture konstruirale jasne razlike između domaće i kolonizatorske populacije. Unutar takvog sustava, aleksandrinke su postale statusnim simbolom više klase, pretežno Europljana. Posljednji tekst u zborniku autorice Majde Hrženjak govori o dvjema povijesnim perspektivama migracija slovenskih kućnih pomoćnica i njegovateljica koje obje stavlja u kontekst globalnoga njegovateljskog lanca povezujući ga sa strukturalnom nejednakošću. S jedne su strane dnevne migracije iz slovenskih sela i manjih gradova koji graniče s Italijom u talijanske obitelji koje se kontinuirano odvijaju od 19. stoljeća do danas, a s druge je strane fenomen aleksandrinki i njihovih migracija u Egipat čija se tradicija održala čitavo stoljeće. Komparirajući različitosti i sličnosti suvremenih globalnih njegovateljica i aleksandrinki, autorica zaključuje kako takva analiza otvara perspektivu prema tome kako se povijest utjelovljuje u sadašnjosti, a tradicija u modernosti u drugačijim oblicima u različitim političkim i socioekonomskim kontekstima.

Zaključno se može ustvrditi kako zbornik *From Slovenia to Egypt: Aleksandrinke's Trans-Mediterranean Domestic Workers' Migration and National Imagination* čini važan doprinos migracijskim studijima, osobito u kontekstu ženskih radnih migracija. Naime, u nedostatku podataka i interesa za bilježenje i istraživanje migracija žena, ovakve studije čine značajan iskorak u utvrđivanju obrazaca, praksi i iskustva fenomena kojem se tek u posljednje vrijeme počinje pridavati više pozornosti. Čitatelji i čitateljice ove knjige moći će dobiti široki povijesno-društveno-ekonomsko-politički okvir migracija slovenskih žena u egipatske gradove, kroz dekonstrukciju starog i konstrukciju novoga višeslojnog značenja za same akterice, njihove obitelji, potomke, različite društvene skupine, javnost, regiju, ali i u kontekstu suvremenih radnih ženskih migracija kojima se otvara prostor za daljnja sustavnija znanstvena istraživanja.

Martina Kalčić

Kazivač – časopis za etnološke i kulturnoantropološke teme, god. 1, br. 1, 2015.

Klub studenata etnologije i kulturne antropologije, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

U prosincu 2015. godine izašao je prvi broj *Kazivača – časopisa za etnološke i kulturnoantropološke teme*. Časopis su pokrenuli i uređuju ga članovi i članice Kluba studenata etnologije i kulturne antropologije s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a glavni urednik prvog broja jest Tomislav Augustinčić. Zamišljen kao časopis koji bi studentima i studenticama omogućio objavljivanje njihovih istraživačkih i teorijskih radova, prvi broj posvećen je iskustvima terenskih istraživanja i pisanja etnografskih tekstova. Kroz četiri rasprave i pet autorskih tekstova, dotaknute su relevantne teme etnografije, poput metodologije, teorije i etike istraživanja.

Rasprave se bave raznovrsnim istraživačkim temama: običaj rakija (Katarina Dimšić), politički aspekt identiteta (Mihovil Gotal), suvremena primjena tradicijske nošnje (Lucija Halužan) i posmrtni običaji (Tatjana Enderić, Tena-Vionea Požarić i Jasmina Rudić), te problemima u provedbi istraživanja.

Članci pokrivaju različite teme i istraživačka pitanja, ali im je zajedničko što su produkt terenskih istraživanja. Katarina Lukec u radu *Romi koji to nisu: problem identiteta na primjeru Roma u Ivanjskoj* problematizira identitet manjinskih zajednica, kao i probleme koje takva složena tema donosi na terenu. Rad *Reprezentacija japanske kulture na primjeru konvencije Pandakon: problem rada bez terenskog istraživanja* Sare Morić atipičan je zbog izostanka promatranja sa sudjelovanjem i istraživačkih intervjuja – on se bazira na intervjuima s organizatorima, neformalnim razgovorima i analizi internetskih materijala, te je primjer etnografskog eksperimenta. Mislav Čaljkušić provodi višedimenzionalnu analizu identiteta i identifikacije u svom radu *Identitet navijača*. Lorena Drakula bavi se temom festivala, točnije Riječkog karnevala u istoimenom članku. Svi su autori uglavnom uspješno prevladali prepreke na koje su nailazili u svojim istraživanjima, od nepostojanja literature do dostupnosti i susretljivosti kazivača.

U pripremi je drugi broj *Kazivača* koji uz prokušani koncept ima ambiciju proširiti sadržaj recenzijama knjiga i izvještajima s relevantnih etnoloških događanja, te potaknuti suradnju sa studentima i studentskim udrugama iz regije. Studentski časopisi moraju savladati cijeli niz prepreka – od volonterskog angažmana urednika, lektora i dizajnera, interesa za objavljivanje radova do financiranja. S obzirom na to da od ovakvog časopisa veliku korist imaju studenti kojima može služiti kao odskočna daska u svijet akademskog pisanja, ali i struka, nadamo se da će sve prepreke i ubuduće svladavati.

Tia Glavočić

14th International “Border Crossings” Student Conference *Ethnographies of (un)certainty, (in)equality and hope(lessness): Challenges and possibilities for anthropology today*

Zagreb, 21. – 24. travnja 2016.

U suorganizaciji Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, od 21. do 24. travnja 2016. godine, održavala se 14. studentska konferencija akademske mreže *Border Crossings*, pod nazivom *Ethnographies of (un)certainty, (in)equality and hope(lessness): Challenges and possibilities for anthropology today*.

Border Crossings mreža nastala je 2003. godine, okuplja četrnaest sveučilišnih odsjeka, a cilj joj je promovirati suradnju sveučilišta i akademsku razmjenu u jugoistočnoj Europi. Organizirajući i ugošćujući ovogodišnji saziv konferencije na Filozofskom fakultetu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju i službeno se pridružuje *Border Crossings* mreži. Osim spomenute konferencije, jedna je od aktivnosti akademske mreže i organizacija ljetne škole u Konitsi, pod nazivom *International Summer School in Anthropology, Ethnography and Comparative Folklore in the Balkans*, koju već godinama pohađaju i studenti etnologije i kulturne antropologije iz Zagrebu. Također, mnoga su od izloženih studentskih istraživanja nastala u okviru ove ljetne škole. Izlagači su i drugi sudionici konferencije s odsjeka uključenih u *Border Crossings* mrežu, a riječ je o studentima etnologije i kulturne antropologije, povijesti, sociologije, balkanskih studija i drugih srodnih društvenih i humanističkih disciplina. Moderatori izlaganja i članovi znanstvenog i organizacijskog odbora konferencije jesu nastavnici sa sveučilišta uključenih u *Border Crossings* mreža. Konferenciju organiziraju znanstveni i organizacijski odbor. U oba odbora uključeno je sedmero studenata etnologije i kulturne antropologije te tri nastavnice s Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju. U organizacijski odbor uključen je i Klub studenata etnologije i kulturne antropologije.

Cilj je konferencije osigurati platformu za raspravu o kompleksnim društvenim procesima kao što su jednakost/nejednakost, sigurnost/n sigurnost, nada/beznađe, zatim kako se različiti načini suvremenoga društvenog života konstruiraju, vrednuju i zagovaraju te koje istraživačke mogućnosti i izazove ti procesi otvaraju za etnologiju i kulturnu antropologiju. Konkretnije, neke su od fokusiranih podtema koncepti i prakse ranjivosti, dobrobiti, solidarnosti, humanitarizma, zaštite, kohezije, volonterizma, zatim i moći, autoriteta, marginal(izira)nosti, socijalne pravde, kao i propitivanje (ne)mobilnosti u današnjem svijetu (granica i njihovih prelazaka), diskursa i iskustava krize, praksi razvoja i održivosti. Nadalje, analiziraju

se koncepti nade i beznađa, u baštini, između prošlosti i budućnosti te različite mogućnosti aktivističkog djelovanja. Cilj je također osvijetliti metodološke i etičke probleme u suvremenim kulturnoantropološkim istraživanjima, ponajprije vezano uz promišljanje i provedbu angažirane antropologije te socijalnu odgovornost istraživača i istraživanja.

Osvrćući se na aktualna društvena pitanja u jugoistočnoj Europi, konferencija započinje sesijama o iskustvima i konstrukcijama granica te perspektivama (ne)mobilnosti, u kojima su predstavljena istraživanja vezana uz migrantsku krizu na mediteranskoj granici Europe, s naglaskom na volonterizam, autoritarizam, solidarizam, medijske prikaze krize, konstrukcije osobnih prostora u prihvatnim centrima i sl. Potom, izlaganja se bave kulturom, identitetom i reprezentacijom te promišljanjima prošlosti i budućnosti na analizi teorijskih konstrukata nade i (ne)sigurnosti, pitanjima međugraničnih interakcija, studijama slučaja koje problematiziraju lokalne tradicije, folklor i baštinu te njihovu identitetsku važnost. Sljedeći je skup tema posvećen iskustvima (ne)jednakosti, odnosno diskursima i utjelovljenjima marginalnosti, a govori o *drag*-kulturi, BDSM performativnosti, transrodnosti, kontekstualizaciji AIDS-a, *sivoj zoni* ekonomije u krizi i sl. Završni se dan konferencije otvara sesijom o političkim, društvenim pokretima i aktivizmu te njihovim suvremenim izazovima. Teme su antropologija katastrofe, transgresivna tijela i aktivizam, angažirana antropologija i nevladine udruge, grad kao stvaranje te grad kao prijemor. Sljedeća konferencijska sesija koja se bavi pitanjima (re)prezentacije prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, sjećanja povezuje s nadom ili beznađem, a okuplja izlaganja o konstrukciji društvenih i osobnih sjećanja na različite povijesne događaje 20. stoljeća. Naposljetku, rasprava se vraća na propitivanje (i)migracija i iskustva (ne)sigurnosti, s etnografijama izbjeglištva, preseljenja, krize i mobilnosti, identiteta migranata, traženja nade u nesigurnosti.

Tematski vrlo specifično profiliranim i problemski postavljenim studijama slučaja, temeljenim uglavnom na recentnim terenskim istraživanjima, konferencija izlaganjima uspijeva potaknuti raspravu o suvremenim pitanjima i značajkama koje se odnose na širok prostor jugoistočne Europe: na aktualna zbivanja, društvene procese, probleme i odnose te na važne fenomene pri konstrukciji tih prostora. Konferencija studentima omogućuje da predstavu vlastite istraživačke projekte te da se upoznaju s drugim istraživačkim pristupima i rezultatima i stvaraju temelje za budući akademsku suradnju. Uspješnim okončavanjem 14. godišnje konferencije *Border Crossings* mreže, Odsjek za etnologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, zajedno sa svojim profesorima i studentima, postaje članom još jedne međunarodne akademske zajednice, čime svakako povećava svoju vidljivost i prepoznatljivost u znanstvenim krugovima humanističkih znanosti.

Ena Grabar

